

Calluna

40(2) 2023

Calluna

ÅRG. 40 2023 NR 2
ISSN 2000-2335

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Redaktör: Eva Andersson Ansvarig utgivare: Gösta Börjeson

Redaktionskommitté: Evastina Blomgren, Birgitta Herloff, Kurt-Anders Johansson, Michael Johansson, Erik Ljungstrand

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Bankgiro: 5155-4400 Årsavgift: 150 kr

Adress: c/o Studieförbundet Göteborg-
Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10 503 31 Borås

Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>

E-post: info@vbotaniskaforening.se

STYRELSE:

Ordf: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10 566 32 Habo
036-40611 / 0705-957096
gosta.borjeson@telia.com

V ordf: **Kurt-Anders Johansson**
Henrik Gjutares gata 36 B 549 53 Skövde
0500-411780 / 0706-301736
johansson.kurt-anders@telia.com

Sekr: **Peter Laudon**
Ryttaregårdsvägen 14 532 73 Varnhem
0706-520911
peterlaudon1@gmail.com

V sekr: **Rolf-Göran Carlsson**
Södra Bergvägen 13 541 31 Skövde
0705-713435
rolfgorancarlsson@gmail.com

Kassör: **Olof Janson**
Kårtorp 1 533 97 Götene
0705-690386

Övriga: **Rolf Enander**
Skrivaregården 303 523 62 Vegby
0321-72500 / 0730-495873
rolf.enander@telia.com

Michael Johansson
Bodagatan 27 507 42 Borås
0704-552247
ambrosia20@live.se

Martin Johnson
Kvarnbacken 52 441 57 Alingsås
0704-301148
bauraurum@hotmail.com

Erik Ljungstrand (se högerspalten)
Enar Sahlin
Ekgränden 2 438 53 Hindås
0706-604919
enar.sahlin@telia.com

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9 Årsavgift: 150 kr

Adress: Botanhuset
Box 461 405 30 Göteborg

Hemsida: <http://www.bfig.se>

E-post: botaniska.foreningen@bfig.se

STYRELSE:

Ordf: **Johan Grudemo**
Slottsskogsgatan 9 A 414 53 Göteborg
0725-032320
johan.grudemo@hotmail.com

V ordf: **Agneta Dalväg**
Vändgatan 12 416 74 Göteborg
0706-364652
adalvag@gmail.com

Sekr: **Erik Ljungstrand**
Järkholmsvägen, pl 614 436 56 Hovås
0708-559628

V sekr: **Claes Gustafsson**
Storesandsvägen 7 430 82 Donsö
0703-210641
claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Grås gata 11 422 57 Hisings Backa
0703-222403
soren.svensson44@outlook.com

Övriga: **Ragnhild Crawford**
Önneröd 150 442 72 Kärna
0303-226123 / 0766-226123
ragnhild.neil.crawford@gmail.com

Åslög Dahl
Grevegårdsvägen 10 421 52 Västra Frölunda
031-470731 / 0707-556962
aslog.dahl@bioenv.gu.se

Uno Unger
Västes gata 23 426 53 Västra Frölunda
0704-821211
uno.unger44@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Martin Johnson
Exkursionskommitté: Eva Andersson, Johan Ennerfelt,
Johan Grudemo, Lars Johnson, Erik Ljungstrand
Eftersitskommitté: vakant
Hemsidesansvarig: Aimon Niklasson
Botanik i Väst-ansvarig: Agneta Dalväg

Floraväktarsamordnare: Michael Johansson, Martin Johnson,
Enar Sahlin

Exkursionskommitté: Peter Laudon, Erik Ljungstrand

Hemsidesansvarig: Lennart Sundh

Botanik i Väst-ansvarig: Lennart Sundh

Ordföranden i BFiG har ordet

Johan Grudemo

Slottsskogsgatan 9 A, 414 53 Göteborg, johan.grudemo@hotmail.com

Hej alla medlemmar!

Efter att ha tvekat länge i mars har våren äntligen kommit och våra exkursioner har börjat. En fördel med den kalla våren är att det inte blommar över så fort. För min egen del har våren varit lång. På sportlovet besökte jag min son i England. Det blev väl inte så många vilda blommor, men det var fint med fåglar och jag fick äntligen en bra obs på tornuggla.

Sedan fortsatte våren med en resa till Kreta i april. Även där var våren sen, men vi fick ändå se ganska många växter. I skrivande stund har jag packat för att i morgon åka tillbaka till Kreta i två veckor, en vecka med en grupp elever och en vecka där jag på egen hand ska leta upp nya och nygamla växter.

I detta nummer finns floraväktarrapporterna för 2022. Kanske är det dags för

dig att ta steget och bli floraväktare. Om du vill bli det ska du kontakta någon av våra floraväktarsamordnare. Sofia Lund höll på vårt årsmöte ett inspirerande föredrag om floraväktariet. Det behöver inte vara så svårt att floraväkta. Man väljer själv vilka floraväktarlokaliter man ska besöka. Jag har i flera år funderat, men nu är det dags att också jag tar steget och blir floraväktare. I tider när de offentliga naturvårdsinsatserna minskar till ett minimum blir våra insatser ännu viktigare.

När du läser detta hoppas jag att många av er har deltagit på våra exkursioner under våren. Hittills har de varit välbesökta och jag hoppas det fortsätter så. När du läser detta är våren över och sommaren har börjat. Jag önskar dig en skön sommar med många blommor och hoppas att du kommer på våra exkursioner.

Vi gratulerar

Svante Hultengren, som den 24 mars 2023, promoverades till filosofie hedersdoktor vid Naturvetenskapliga fakulteten, Göteborgs universitet. Vår BFiG-medlem Svante är välkänd av många främst som lavexpert. Nu väntar vi på *Sotenässets lavar*, där Svante är medförfattare. Boken kommer förhoppningsvis att publiceras senare i år.

RÖDLISTAN FÖR VÄSTERGÖTLAND 2022

med senaste besök och antal lokaler

Michael Johansson & Enar Sahlin***

* Bodagatan 27, 507 42 Borås, ambrosia20@live.se

** Ekegränden 2, 438 53 Hindås, enar.sahlin@telia.com

Rödlistan presenteras för att ge en samlad bild av landskapets hotade arter (CR, EN och VU) samt för att stimulera till floraväktande. De växter som besökts och rapporterats till Artportalen under 2022 anges i fet stil (de tre första bokstäverna i kommunnamnet, dock skrivs Göteborg ”Gbg”, Lilla Edet ”Led” och Mariestad ”Mad”) plus antalet besök. Om inget floraväktarbesök gjorts 2022 anges senaste observationen. Sist anges inom parentes antalet kända lokaler efter 1978. Utförligare rapporter från år 2022 finns på Artportalen, <http://www.artportalen.se/>.

NATIONELLT UTDÖD - RE

art som inte längre räknas som kapabel att bilda livskraftiga bestånd men som tillfälligt kan uppträda från en fröreserv eller som tillfällig inkomling i regionen (tidigare benämnd FÖRSVUNNEN)

Avena strigosa, purrhavre 1956. (0)
Camelina alyssum, lindådra 1940. (0)
Camelina sativa, oljedådra 2005. (4)
Cuscuta epilinum, linsnärja 1967. (0)
Euphrasia officinalis ssp. *monticola*, ängsögontröst 1939. (0)
Galium spurium ssp. *spurium*, linmära 1967. (0)
Lolium remotum, linrepe 1948. (0)
Lolium temulentum, därrepe 1955. (0)
Oxybasis urtica, bymålla 2004. (1)
Pulicaria vulgaris, loppört ca 1850-talet. (0)
Solanum villosum ssp. *miniatum*, röd nattskatta 1987. (1)
Spergula arvensis ssp. *maxima*, jättespärjel 1924. (0)

AKUT HOTAD - CR

art som bedöms löpa extremt hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på, då arten minskar mycket snabbt, har mycket litet utbredningsområde, mycket litet reproducerande antal och mycket stor försvinnanderisk

Ajuga genevensis, kritsuga Gbg (1). (1)
Apium graveolens, selleri 2010. (3)
Chenopodium murale, gatmålla 2018. (9)
Cyperus fuscus, dvärgag 2006. (1)
Ilex aquifolium, järnek 1960. (0)
Mertensia maritima, ostronört 1892. (0)
Nasturtium microphyllum, bäckfräne 1955. (0)
Rosa micrantha sydäppelros 2021. (2)
***Rubus loehrii*, bergumsbjörnbär SVERIGEANSVAR Gbg (1). (1)**
***Stipa pennata*, fjädergräs SVERIGEANSVAR Fal (1). (7)**

Taraxacum obtusilobum, fetmaskros SVERIGEANSVAR 2011. (1)
Taraxacum pseudosuecicum, sankmaskros 2015. (3)
Taraxacum ruberulum, skevmaskros 1990-talet. (0)
Taraxacum rubrisquameum, saltmaskros 1955. (0)
***Taraxacum vestrogothicum*, västgötamaskros SVERIGEANSVAR Fal (2). (6)**
Tephrosieris palustris, kärrnocka 1919. (0)
Ulmus minor, lundalm 1999. (69)

STARKT HOTAD - EN

art som bedöms löpa mycket hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på då arten minskar relativt snabbt, har litet utbredningsområde, litet reproducerande antal och stor försvinnanderisk

Agrostemma githago, klätt 2013. (10)
Allium lusitanicum, kantlök 1994. (1)
Anthemis cotula, kamomillkulla 2003. (4)
Arnoseris minima, klubbfibbla 2007. (1)
Betonica officinalis, humlesuga 2021. (3)
Botrychium simplex, dvärglåsbräken 1902. (0)
Bromus arvensis, renlost 2004. (6)
Bromus commutatus, brinklost 2006. (2)
Bromus racemosus, ängslost 1955. (0)
Bromus secalinus, råglost 2012. (13)
Centaurea phrygia, ängsklint 2020. (0)
***Chenopodium vulvaria*, stinkmålla Gbg (1). (2)**
Chimaphila umbellata, ryl 2021. (76)
***Dactylis glomerata* ssp. *lobata*, lundäxing Ler (1), Par (1). (6)**
***Dracocephalum ruyschiana*, drakblomma VÄSTGÖTAANSVAR Fal (1). (91)**
Dracocephalum thymiflorum, rysk drakblomma 1963. (0)
Euphrasia rostkoviana ssp. *rostkoviana*, stor ögontröst VÄSTGÖTAANSVAR 2020. (15)
Falcaria vulgaris, skärblad 2003. (1)
***Gentiana pneumonanthe*, klockgentiana Bor (1), Gbg (12), Här (4), Ler (1), Möl (4), Par (7), Vän (1). (165)**
***Gentiana campestris* ssp. *baltica*, kustgentiana Gbg (1). (3)**
***Gentianella campestris* ssp. *campestris*, fältgentiana**
tidig fältgentiana var. *suecica* (i blom före 1 juli) 2021. (21)
sen fältgentiana var. *campestris* (i blom efter 15 juli) Fal (3). (95)
Geranium lanuginosum, brandnäva 1995. (2)
Geranium palustre, kärrnäva 1951. (1)
Gypsophila muralis, grusnejlika 2021. (15)
Hordeum secalinum, ängskorn 1950. (0)
***Hypericum humifusum*, dvärgjohannesört Mad (1). (4)**
Isolepis setacea, borstsäv 2021. (2)
Jacobaea erucifolia, flikstånds 1905. (0)
Juncus capitatus, huvudtåg 1897. (0)
Kickxia elatine, spjutsporre 1958. (0)
Lappula squarrosa, piggrö 1997. (1)
Marrubium vulgare, kransborre 2004. (1)
Melilotus dentatus, strandsötväppling 1933. (0)
Mentha gracilis, ädelmynta 2021. (7)
Nepeta cataria, kattmynta 2021. (14)
Neslia paniculata, korndådra 2018. (14)
Orobancha elatior, klintsnyltrot 1990. (4)
Orobancha reticulata, tistelsnyltrot VÄSTGÖTAANSVAR 2021. (21)
Pimpinella major, stor bockrot 2011. (2)
Pseudorchis albida, vityxne VÄSTGÖTAANSVAR 2015. (12)

***Pulmonaria angustifolia*, smalbladig lungört** VÄSTGÖTAANSVAR Fal (2), Ulr (2). (170)
***Pulsatilla vernalis*, mosippa** Her (5). (144)
Rhinanthus angustifolius ssp. *apterus*, åkerskallra 2018. (4)
***Rosa inodora*, västkustros** Mar (7). (14)
Rubus pruinosis, hallonbjörnbär 1957. (0)
Rumex conglomeratus, dikesskräppa 2004. (2)
Salvia verticillata, kranssalvia 2020. (5)
Scandix pecten-veneris, nålkörvel 1958. (0)
Stellaria crassifolia var. *paludosa*, kärrsumparv VÄSTGÖTAANSVAR 2020. (3)
Taraxacum euryphyllum, bredskaftad fläckmaskros 2021. (15)
Taraxacum pycnolobum, puckelmaskros 1957. (0)
Verbascum densiflorum, ölandskungsljus 1995. (6)
Vicia dumetorum, buskvicker 2015. (2)
***Vicia pisiformis*, ärtvicker** Mad (1), Skö (3), Vän (1). (6)
Vulpia bromoides, ekorrsvingel 1981. (1)
Zostera angustifolia, smalt ålgräs (smal bandtång) 2021. (4)

SÅRBAR - VU

art som bedöms löpa hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på då arten minskar snabbt, har ett mindre utbredningsområde, ett mindre reproducerande antal och ganska stor försvinnanderisk

Alchemilla plicata trubbdaggkäpa 2021. (121)
Anthriscus caucalis, taggkörvel 2020. (3)
***Arnica montana* slättergubbe** Ali (1), Gbg (6), Här (3), Ler (1), Mar (1), Par (2), Skö (2), Vår (1). (2320)
Asplenium adnigrum, brunbräken VÄSTGÖTAANSVAR 2021. (1)
Atriplex laciniata, sandmälla 2020. (5)
***Baldellia repens*, revsvalting** VÄSTGÖTAANSVAR Ali (6). (22)
***Blitum bonus-henricus*, lungrot** Göt (1). (136)
Blysmus compressus, plattsäv 2021. (31)
Blysmus rufus, rödsäv 2021. (19)
Botrychium matricariifolium, rutlåsbräken 2020. (24)
Camelina microcarpa, sanddådra 2014. (49)
Campanula rapunculus, rapunkelklocka 2012. (1)
Cardamine parviflora, strandbräsmå 2021. (69)
Carex hartmaniorum, hartmansstarr 2021. (17)
***Carex maritima*, bågstarr** Gbg (2). (3)
Catabrosa aquatica, källgräs 2020. (40)
Cerastium brachypetalum, ragggräs 1902. (0)
Cuscuta epithymum, ljungsnärja 2020. (2)
Dactylorhiza majalis ssp. *integrata*, englandsnycklar 2016. (4)
Deschampsia setacea, sjötätel 2018. (3)
***Dianthus armeria*, knippnejlika** Gbg (1). (19)
Draba nemorosa, sanddraba 1985. (1)
***Dryocallis rupestris*, trollsmultron** Fal (2), Lid (1), Mar (2), Skö (2). (250)
Elatine hexandra, skaftslamkrypa 2020. (30)
Eryngium maritimum, martorn 2021. (2)
***Euphrasia micrantha*, ljungögontröst** Gbg (2). (64)
Galeopsis angustifolia, kalkdån 1931. (0)
Genista tinctoria ssp. *tinctoria*, liten färgginst SVERIGEANSVAR 2020. (1)
Glaucium flavum, strandvallmo 2021. (1)
Glyceria declinata, blågrönt mannagräs 2021. (166)
***Goodyera repens*, knärot** Bor (1), Gbg (3), Göt (2), Mar (2), Skö (4), Vår (1), Vän (1). (470)
Halimione pedunculata, saltmålla 2018. (1)

- Helichrysum arenarium*, hedblomster 1914. (0)
Helosciadium inundatum, krypfloka 1998. (3)
Herminium monorchis, honungsblomster 2019. (22)
Hypericum pulchrum, hedjohannesört 2010. (1)
Hypochaeris glabra, åkerfibbla 2013. (3)
***Jacobaea aquatica*, vattenstånds Gbg (2). (66)**
***Lathyrus tuberosus*, knölvial Fal (1), Ler (1), Par (1). (23)**
Leersia oryzoides, vildris 2021. (7)
Leonurus cardiaca, hjärtstilla 2021. (47)
***Lepidium coronopus*, kråkkrassing Gbg (2). (17)**
***Limonium vulgare*, marrisp Gbg (2). (30)**
Lotus tenuis, smal käringtand 2017. (6)
Luzula sylvatica, storfryle 2017. (2)
***Lycopodium tristachyum*, cypresslummer Gbg (2). (69)**
***Lycopodium* × *zeilleri*, mellanlummer Tid (1). (49)**
Lysimachia minima, knutört 2015. (19)
Malaxis monophyllos, knottblomster 2020. (1)
Malva pusilla, vit kattost 2015. (19)
Medicago minima, sandlusern 1982. (2)
Nasturtium officinale, källfräne 2020. (3)
Parapholis strigosa, ormax 1863. (0)
Phleum arenarium, sandtimotej 1862. (0)
Pilularia globulifera, klotgräs 2021. (13)
Polygala comosa, toppjungfrulin 2001. (6)
***Polystichum aculeatum*, uddbräken Fal (1), Göt (1). (3)**
Potamogeton acutifolius, spetsnate 2014. (11)
Potamogeton compressus, bandnate 2005. (5)
Potamogeton rutilus, styvnate 2007. (3)
Potamogeton trichoides, knölnate SVERIGEANSVAR 2012. (15)
***Potentilla anglica*, revig blodrot VÄSTGÖTAANSVAR Här (2). (2)**
Pulmonaria officinalis, fläcklungört 2020. (0)
***Pulsatilla vulgaris* ssp. *vulgaris*, backsippa Ali (1), Bol (1), Fal (3), Gbg (4), Her (2), Här (3), Ler (3), Ska (1), Ulr (2), Vär (18). (988)**
Raphanus raphanistrum, åkerrättika 2016. (238)
Rubus dissimulans, bohusbjörnbär 2012. (1)
Salix daphnoides ssp. *daphnoides*, äkta daggvide 1952. (0)
Salix hastata ssp. *vegeta*, källblekvide 2021. (78)
Salvia pratensis, ängssalvia 2017. (3)
Saxifraga osloënsis, hällebräcka 1944. (0)
Sherardia arvensis, åkermadd 2003. (4)
Sparganium gramineum, flotagräs 1994. (1)
Stachys arvensis, åkersyska 2012. (15)
Taraxacum duplidentifrons, svarttandad maskros 1990-talet. (5)
Taraxacum laceratum, parvelmaskros 2003. (1)
Taraxacum maculigerum, fläckmaskros 2014. (11)
Taraxacum praestans, kvällsmaskros 2011. (6)
***Thymus pulegioides*, stortimjan Bor (1). (13)**
Valeriana dioica, småvänderot 1988. (1)
Valerianella dentata, sommarklynne 1993. (1)
***Verbascum lychnitis*, grenigt kungsljus Gbg (2), Skö (1). (29)**
Vicia villosa ssp. *villosa*, vanlig luddvicker 2020. (58)
***Viola stagnina*, strandviol Göt (9), Mad (2). (117)**
Zostera marina, ålgräs (bandtång) 2003. (0)
Zostera noltii, dvärgålgräs (dvärgbandtång) 2014. (5)

NÄRA HOTAD - NT

art som nu eller i en snar framtid är nära att uppfylla de hot som föregående grupper är utsatta för (tidigare MISSGYNNAD)

Adoxa moschatellina, desmeknopp Gbg (7), Par (1), Ska (1). (340)

Aira caryophyllea, vittätel 1993. (1)

Allium carinatum, rosenlök Tro (1). (5)

Alyssum alyssoides, grådådra Göt (1). (41)

Anthemis arvensis, åkerkulla 2020. (755)

Apera spica-venti, kösa (åkerkösa) 2010. (93)

Aphanes australis, småjungfrukam 2000. (1)

Arenaria gothica, kalknarv VÄSTGÖTAANSVAR 2018. (24)

Asperugo procumbens, paddfot 2017. (9)

Asplenium adiantum-nigrum, glansbräken Gbg (1). (1)

Botrychium lunaria, månåsbräken 2019. (274)

Botrychium multifidum, höstlåsbräken 1960. (0)

Brassica rapa ssp. *campestris*, åkerkål 2013. (319)

Buglossoides arvensis var. *arvensis*, vit sminkrot 2020. (184)

Campanula cervicaria, skogsklocka 2021. (86)

Carduus acanthoides, piggtistel 2021. (8)

Carex caryophyllea, vårstarr 2021. (3)

Carex ericetorum, backstarr 2021. (3)

Carex hostiana, ängsstarr 2021. (350)

Carex paleacea, strandstarr 2016. (4)

Carex pulicaris, loppstarr 2015. (23)

Carex punctata, prickstarr Gbg (2). (7)

Carex vacillans, saltstarr 2010. (6)

Centaureum erythraea var. *erythraea*, flockarun 2021. (2)

Cephalanthera rubra, röd skogslilja (rödsyssa) 2021. (2)

Cirsium acaule, jordtistel 2021. (431)

Consolida regalis, riddarsporre 2008. (39)

Corydalis cava, hålnunneört 2021. (2)

Crepis praemorsa, klasefibbla 2021. (414)

Crepis tectorum ssp. *tectorum*, vanlig klofibbla 2020. (0)

Drymochloa sylvatica, skogssvingel 2019. (46)

Elatine orthosperma, nordslamkrypa 1938. (0)

Epilobium obscurum, mörk dunört 2020. (0)

Epipogium aphyllum, skogsfru 2005. (6)

Euphorbia exigua, småtörel 1958. (0)

Festuca arenaria, gråssvingel 1922. (0)

Galeopsis ladanum, mjukdån 2021. (393)

Galium spurium ssp. *vaillantii*, småsnärjmåra 2020. (1)

Galium suecicum var. *vestrogothicum*, västgötamåra SVERIGEANSVAR. 2021. (159)

Geranium bohemicum, svedjenäva 2018. (25)

Gymnadenia odoratissima, luktsporre VÄSTGÖTAANSVAR 2013. (4)

Gymnocarpium robertianum, kalkbräken 2018. (10)

Helianthemum nummularium ssp. *nummularium*, ljus solvända 2019. (104)

Holosteum umbellatum, fågelarv Par (1). (2)

Hyoscyamus niger, bolmört 2011. (56)

Hypericum montanum, bergjohannesört Mar (1). (78)

Hypericum tetrapterum, kärtojohannesört 2004. (2)

Hypochoeris maculata, slätterfibbla Fal (1), Vår (2). (209)

Inula ensifolia, svärdkrissla 1920. (0)

Isolepis fluitans, flytsäv 2020. (52)

Juncus squarrosus, borsttåg Mar (1). (394)

- Lathyrus niger**, vippärt Vår (1). (3)
Leontodon hispidus, sommarfibbla 2020. (370)
Lunaria rediviva, månviol 2021. (12)
Luzula multiflora ssp. *divulgata*, backfryle 2015. (1)
Lycopodiella inundata, strandlummer Gbg (1). (82)
Lythrum portula, rödlänke Gbg (2). (120)
Melampyrum cristatum, korskovall Fal (1). (19)
Misopates orontium, kalvnos 2017. (11)
Odontites vernus, åkerrödtoppa 2015. (78)
Ononis spinosa ssp. *hircina*, stallört Gbg (1). (6)
Pedicularis sylvatica, granspira Lid (1), Mar (1), Möl (1). (293)
Persicaria foliosa, ävjepilört Mad (1). (1)
Petrorhagia saxifraga, klippnejlika 2021. (2)
Phleum phleoides, flentimotej 2020. (0)
Platanthera bifolia ssp. *bifolia*, ängsnattviol Ler (1). (777)
Poa remota, storgroe 2020. (10)
Potamogeton friesii, uddnate 1996. (2)
Primula farinosa, majviva 2015. (142)
Radiola linoides, dvärglin Mad (2). (145)
Ranunculus arvensis, åkerranunkel 1991. (1)
Ranunculus polyanthemos ssp. *polyanthemos*, (vanlig) backsmörblomma 2020. (378)
Rhynchospora fusca, brunag 2020. (0)
Rorippa amphibia, vattenfräne 1944. (0)
Rosa balsamica (*R. tomentella*), flikros 2002. (1)
Rubus lamprocaulos, naggbjörnbär 2013. (3)
Rubus muenteri, grönbladsbjörnbär VÄSTGÖTAANSVAR Gbg (1). (1)
Rubus scissus, nålbjörnbär 2014. (2)
Sagina maritima, strandnarv 1998. (0)
Sagina subulata, sylnarv 1995. (0)
Sagittaria sagittifolia, pilblad 2021. (220)
Salicornea europaea, glasört 2018. (0)
Saxifraga hirculus, myrbräcka 2021. (2)
Scorzonera humilis, svinrot Gbg (3), Par (1). (5)
Sedum anglicum, engelsk fetknopp Gbg (1). (17)
Selinum carvifolia, krusfrö 2020. (0)
Serratula tinctoria, ängsskära 1993. (10)
Seseli libanotis, säfferot 2020. (0)
Setaria viridis, kavelhirs Par (1). (46)
Spergula arvensis ssp. *arvensis*, sydspärgel 2012. (1)
Suaeda maritima, saltört 2019. (0)
Taraxacum egregium, smaltjällig strandmaskros 1968. (0)
Taraxacum litorale, liten kärrmaskros 2014. (8)
Thalictrum simplex ssp. *simplex*, vanlig backruta 2021. (108)
Thesium alpinum, spindelört 2008. (1)
Thymus serpyllum, backtimjan 2021. (1152)
Trifolium aureum, gullklöver 2021. (4)
Trifolium montanum, backklöver 2018. (128)
Trifolium spadiceum, brunklöver 1999. (0)
Urtica urens, etternässla 2015. (309)
Veronica spicata, axveronika 2020. (1)
Viola rupestris, sandviol 1995. (0)

Floraväktet i Västergötland 2023

Under mars och april har vi haft floraväktarträffar i Borås och Falköping. Då planerades årets arbetsuppgifter det vill säga vilka arter som skall besökas: de årliga ”prioriterade arterna” i riksväktet samt ett stort antal av EU påbjudna arter på utvalda lokaler. Vi lärde oss att floravakta med mobiltelefonens floraväktar-app, ett mycket förenklat sätt att hitta och direkt rapportera till Artportalen. Ett flertal nya naturreservat presenterades och vad vi som floraväktare där kan bidra med.

Under maj skall vi dessutom inventera mosippa på Remmene skjutfält och smalbladig lungört i Ätradalen och på Falbygden tillsammans med länsstyrelsen. Vi fortsätter i sommar med drakblomma på samtliga lokaler.

Vi kommer att med floraväktarna göra en väktarexkursion till Kinnekulle med något utöver det vanliga då det är blomningstid för flera av bergets exklusiva arter t.ex. guckusko, kalknarv, backklöver, tistelsnyltrot och kalkbräken på Österplana hed och Björnebergsängarna. VBF har också börjat en noggrannare inventering av Kinnekulle-floran.

Artdatabanken har valt ut årets prioriterade floraväktararter som är plattsäv, rödsäv och sanddraba. Plattsäv finns i Västergötland på Falbygden med 80 lokaler, rödsäv med 20 lokaler i Göteborgs skärgård samt sanddraba på en tveksam gammal lokal i Svenljunga. Detta är arter vilkas status för närvarande är dåligt kända i Sverige.

Floraväktarna i Västergötland har dessutom som arbetsuppgift fått ett flerårsprojekt med att inventera ett antal lokaler som EU skall ha rapport om: slättegubbe (25 lokaler), brunbräken (1), guckusko (1), strandlumner (8), cypresslumner (12), mellanlumner (18), ävjeplört (1) och myrbräcka (1 lokal). Dessa lokaler kommer att fördelas av samordnarna till enskilda väktare för att regelbundet bli väktade.

Under hösten kommer som vanligt floraväktarträffar att hållas där vi hjälper till med rapportering m.m. Träffarna sker i samverkan med Studieförbundet.

För övrigt rekommenderar vi alla att i mån av tid och lust själva besöka lokaler och räkna hur många plantor eller skott du sett av backsippa, slättegubbe, knärot och klockgentiana. Vill du ha hjälp från oss med att ta fram lokaler, så hör gärna av dig så hjälper vi till med anvisningar om det behövs. Rapportera till oss vad ni funnit och räknat (lokal, antal ex., datum och rapportör). Du kan meddela oss per mail, sms, telefon eller brev. Varje rapport är viktig! Bli floraväktare!

Michael Johansson
Enar Sahlin
Martin Johnson

RÖDLISTAN FÖR BOHUSLÄN 2022

med senaste besök och antal lokaler

Roger Gahnertz

Decembergatan 51, 41547 Göteborg, roger.gahnertz@telia.com

Rödlistan presenteras för att ge en samlad bild av landskapets hotade arter (CR, EN och VU) samt för att stimulera till floraväktande. I fet stil anges de växter som besökts och rapporterats till Artportalen under 2022 och de tre första bokstäverna i kommunnamnet (dock skrivs Göteborg ”Gbg” och Lilla Edet ”Led”) samt antalet besök. Om inget besök gjorts 2022 anges senaste observationen, Sist anges inom parentes antalet kända lokaler efter 1993. Utförligare rapporter från år 2022 finns på Artportalen, <http://www.artportalen.se/>.

NATIONELLT UTDÖD – RE

art som inte längre räknas som kapabel att bilda livskraftiga bestånd men som tillfälligt kan uppträda från en fröreserv eller som tillfällig inkomling i regionen (tidigare benämnd FÖRSVUNNEN)

Artemisia stelleriana, sandmalört 1995. (1)
Atriplex rosea, silvermålla 1965. (0)
Avena strigosa, purrhavre 1955. (0)
Camelina alyssum, lindådra 1935. (0)
Camelina sativa, oljedådra 1996. (1)
Cuscuta epithymum, linsnärja 1913. (0)
Euphrasia scottica, skottlandsögontröst 1897. (0)
Galium spurium ssp. *spurium*, linnåra 1932. (0)
Lolium remotum, linrepe 1936. (0)
Lolium temulentum, därrepe 1945. (0)
Oxybasis urtica, bymålla 2005. (1)
Solanum villosum ssp. *miniatum*, röd nattskatta 1960. (0)
Spergula arvensis ssp. *maxima*, jättespärgel ? (0)

AKUT HOTAD – CR

art som bedöms löpa extremt hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på, då arten minskar mycket snabbt, har mycket litet utbredningsområde, mycket litet reproducerande antal och mycket stor försvinnanderisk.

Ajuga genevensis, kritsuga 1955. (0)
Astragalus danicus, strandvedel Tan (2). (4)
Bromus pseudosecalinus, spädlosta Tjö (1). (1)
Chenopodium murale, gatmålla 1960. (1)
Halimione portulacoides, portlakmålla 2018. (1)
Ilex aquifolium, järnek Gbg (1). (6)
Mertensia maritima, ostronört Str (2), Tan (2). (32)
Rubus gillottii, franskt björnbär 2021. (1)
Rubus horrefactus, knölbjörnbär 2021. (1)

Taraxacum microlobum, pyttmaskros 2020. (7)
Taraxacum pannulatum, rännmaskros 1958. (0)
***Taraxacum pseudosuecicum*, sankmaskros Tjö (8).** (7)
Tilia platyphyllos ssp. *cordifolia*, bohuslind 2019. (6)
Ulmus laevis, vresalm 1951. (1)
Ulmus minor, lundalm 2008. (6)

STARKT HOTAD – EN

art som bedöms löpa mycket hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på då arten minskar relativt snabbt, har litet utbredningsområde, litet reproducerande antal och stor försvinnanderisk

***Agrostemma githago*, klätt Ste (1).** (5)
***Anthemis cotula*, kamomillkulla Kun (3).** (12)
Botrychium simplex, dvärglåsbräken 1967. (0)
Bromus arvensis, renlost . (0)
Bromus commutatus, brinklost 1961. (0)
***Bromus racemosus*, änglost Tjö (5), Kun (2).** (40)
Bromus secalinus, råglöst 1999. (0)
Chenopodium vulvaria, stinkmålla 1948. (1)
***Chimaphila umbellata*, ryl Udd (1), Oru (1).** (17)
Dactylis glomerata ssp. *lobata*, lundäxing 2010. (1)
Falcaria vulgaris, skärblad 2016. (1)
***Gentiana pneumonanthe*, klockgentiana Ste (1), Kun (5), Ale (2), Gbg (3).** (25)
***Gentianella campestris* ssp. *baltica*, kustgentiana Sot (7), Tjö (7).** (46)
***Gentianella campestris* ssp. *campestris*, fältgentiana Tjö (1).** (10)
Gypsophila muralis, grusnejlika 2019. (2)
***Halerpestes cymbalaria*, bohusranunkel Str (1).** (5)
Hieracium dyringii, dyringfibbla 2005. (1)
Hieracium cirrobractum, plymfibbla 2003. (0)
Hieracium crassipes, storkorgsfibbla 1941. (0)
Hieracium hispidosum, hallonfibbla 1902. (0)
Hieracium maculosiforme, norsk fläckfibbla 1913. (0)
Hieracium onosmoides, åsnefibbla 1901. (0)
***Hypericum humifusum*, dvärgjohannesört Udd (1).** (7)
***Isolepis setacea*, borstsäv Tjö (6).** (36)
Lappula squarrosa, piggrö 1950. (1)
***Lathyrus sphaericus*, vårvial Kun (1).** (1)
Marrubium vulgare, kransborre 1937. (0)
Mentha × gracilis, ädelmynta 2003. (0)
Nepeta cataria, kattmynta 2019. (4)
Neslia paniculata, korndådra 1962. (1)
Polygala serpyllifolia, hedjungfrulin 2019. (1)
Polygonum oxyspermum, näbbtrampört 2011. (0)
***Polypodium interjectum*, dansk stensöta Tjö (2)** (3)
Pseudognaphalium luteoalbum, vitnoppa 2021. (8)
Pseudorchis albidula, vityxne 1873. (1)
Rhinanthus angustifolius ssp. *apterus*, åkerskallra 2017. (1)
***Rosa inodora*, västkustros Oru (1), Tjö (9).** (36)
Rumex conglomeratus, dikesskräppa 2020. (1)
Salvia verticillata, kranssalvia 2014. (4)
Scandix pecten-veneris, nålkörvel 1939. (0)
***Sorbus obtusifolia*, norskoxel Sot (2).** (41)

Stellaria crassifolia var. *minor*, strandsumparv 2020. (26)
Taraxacum discretum, glappmaskros 2002. (1)
Taraxacum euryphyllum, bredskäftad fläckmaskros Oru (1). (37)
Taraxacum kjellmanii, Kjellmans maskros 1960. (0)
Taraxacum pycnolobum, puckelmaskros 1938. (0)
Verbascum densiflorum, ölandskungsljus 1870. (0)
Zostera angustifolia, smalt ålgräs (smal bandtång) 2007. (20)

SÅRBAR – VU

art som bedöms löpa hög risk att dö ut i vilt tillstånd, vilket allt tyder på då arten minskar snabbt, har ett mindre utbredningsområde, ett mindre reproducerande antal och ganska stor försvinnanderisk

Alchemilla plicata, trubbdaggkäpa 2002. (13)
Alchemilla samuelssonii, stubbdaggkäpa 1948. (0)
Alchemilla xanthochlora, kustdaggkäpa Tjö (1). (1)
Anthriscus caucalis, taggkörvel 1995. (1)
Arnica montana, slättergubbe Str (6), Tan (21), Mun (2), Sot (7), Oru (9), Tjö (7), Ste (1), Kun (6), Gbg (7). (388)
Atriplex laciniata, sandmålla Str (1), Sot (1), Tjö (1), Kun (1). (50)
Blitum bonus-henricus, lungrot 2005. (3)
Blasmus compressus, plattsäv 2015. (14)
Blasmus rufus, rödsäv Oru (3), Tjö (4). (120)
Botrychium matricariifolium, rutläsbräken Oru (1). (3)
Camelina microcarpa, sanddådra 1924 (0)
Cardamine parviflora, strandbräsmå 2008. (0)
Carex hartmaniorum, hartmansstarr Tjö (2). (28)
Carex maritima, bägstarr Tjö (1). (25)
Carex obtusata, trubbstarr 1949. (0)
Catabrosa aquatica, källgräs Tjö (2), Öck (1). (27)
Cerastium brachypetalum, raggarv 2021. (2)
Cuscuta epithymum, ljungsnärja 2006. (0)
Deschampsia setacea, sjötåtel 2021. (3)
Dianthus armeria, knippnejlika Udd (6), Tjö (3). (38)
Drymocallis rupestris, trollsmultron Mun (1), Udd (1). (41)
Elatine hexandra, skaftslamkrypa 2017. (11)
Eryngium maritimum, martorn 2021. (26)
Euphrasia micrantha, ljungögontröst Sot (4), Tjö (1), Kun (1). (84)
Galeopsis angustifolia, kalkdån Udd (4). (8)
Genista tinctoria, färgginst 2005. (5)
Glaucium flavum, strandvallmo Str (2), Tan (1), Tjö (1). (52)
Glyceria declinata, blågrönt mannagräs Oru (1), Tjö (10). (110)
Goodyera repens, knärot Str (8), Tan (6), Oru (18), Tjö (1), Kun (1). (318)
Halimione pedunculata, saltmålla Oru (2). (58)
Heloscadium inundatum, krypfloka Oru (1). (22)
Herminium monorchis, honungsblomster 2021. (12)
Hieracium acidotum, norsk fetfibbla 2008. (0)
Hieracium acidentulum, palmérfibbla 2006. (0)
Hieracium calliglaucum, norsk hållfibbla 1906. (12)
Hieracium falcifolium, sabelfibbla 2004. (0)
Hieracium opeatodonton, mångtandad hållfibbla 2002. (0)
Hieracium praececellans, furstefibbla 11. (0)
Hieracium stibeophyllum, mörk gnejsfibbla 2005. (0)

- Hieracium subglaucovirens*, styv glandelfibbla 2007. (0)
Hieracium subplumigerum, marstrandsfibbla 2006. (0)
***Hypericum pulchrum*, hedjohannesört Str (4), Kun (13). (133)**
Hypochaeris glabra, åkerfibbla 2016. (11)
***Jacobaea aquatica*, vattenstånds Led (6), Kun (20), Gbg (25). (93)**
***Lathyrus tuberosus*, knölvial Kun (1), Gbg (1). (5)**
Leersia oryzoides, vildris 2006. (1)
Leonurus cardiaca, hjärtstilla 2016. (8)
***Lepidium coronopus*, kråkkrossing Tjö (1). (7)**
***Limonium vulgare*, marrisp Str (1), Tjö (2). (42)**
Lotus tenuis, smal käringtand 2021. (21)
Luzula sylvatica, storfryle 2007. (2)
***Lycopodium* × *zeilleri*, mellanlumner Str (1), Mun (2). (4)**
***Lysimachia minima*, knutört Or (1), Tjö (12). (247)**
***Malva pusilla*, vit kattost Str (1). (24)**
Medicago minima, sandlusern 1949. (0)
Najas flexilis, sjönajas (1900). (0)
Nymphaea alba ssp. *occidentalis*, atlantnäckros 2020. (3)
***Phleum arenarium*, sandtimotej Str (1), Tan (1). (22)**
***Pilularia globulifera*, klotgräs Sot (1), Tjö (1). (14)**
***Polystichum aculeatum*, uddbräken Tjö (1). (1)**
Potamogeton acutifolius, spetsnate 2009. (2)
Potamogeton compressus, bandnate 2003. (2)
Potamogeton trichoides, knölnate 2000. (2)
Potentilla anglica, revig blodrot 1863. (0)
Pulmonaria officinalis, fläcklungört 2009. (6)
Pulsatilla vulgaris ssp. *vulgaris*, vanlig backsippa 2010. (0)
***Raphanus raphanistrum*, åkerrättika Str (4), Tan (9), Kun (1). (175)**
Rubus dissimulans, bohusbjörnbär 2020. (9)
***Rubus oedssonii*, mollösundsbjörnbär Tjö (1). (64)**
Sherardia arvensis, åkermadd 2020. (7)
Stachys arvensis, åkersyska 2021. (21)
***Taraxacum abietifolium*, bohusmaskros Str (1), Tan (1). (25)**
***Taraxacum maculigerum*, fläckmaskros Tjö (1). (52)**
Taraxacum praestans, kvällsmaskros 2020. (23)
***Thymus pulegioides*, stortimjan Str (3). (14)**
***Verbascum lychnitis*, grenigt kungsljus Mun (1), Udd (22). (41)**
Vicia villosa ssp. *villosa*, luddvicker 2021. (2)
Zostera marina, ålgräs (bandtång) 2020. (7)
***Zostera noltii*, dvärgålgräs (dvärgbandtång) Tjö (1), Kun (1). (30)**

NÄRA HOTAD – NT

art som nu eller i en snar framtid är nära att uppfylla de hot som föregående grupper är utsatta för (tidigare MISSGYNNAD)

- Adoxa moschatellina*, desmeknopp Str (2), Tjö (5), Gbg (5). (279)**
Aira caryophylla, vittätel 1949. (0)
Alyssum alyssoides, grådådra 2020. (9)
***Anthemis arvensis*, åkerkulla Str (1), Tan (2), Kun (1). (280)**
Apera spica-venti, kösa (åkerkösa) 2015. (11)
***Asperugo procumbens*, paddfot Tjö (1), Kun (1). (41)**
***Asplenium adiantum-nigrum*, glansbräken Tjö (3), Kun (1). (11)**
***Botrychium lunaria*, mänlsbräken Str (4), Tjö (4). (160)**

- Botrychium multifidum*, höstlåsbräken 1929. (1)
Brassica rapa ssp. *campestris*, åkerkål 2005. (4)
***Campanula cervicaria*, skogsklocka Tan (1). (8)**
Carex caryophyllea, vårstarr Mun (1). (26)
Carex ericetorum, backstarr Tjö (1). (2)
Carex hostiana, ängsstarr Tjö (4). (290)
Carex paleacea, strandstarr Udd (1), Oru (1). (191)
Carex pulicaris, loppstarr Tjö (1). (260)
Carex punctata, prickstarr Tjö (9). (43)
Carex vacillans, saltstarr Tjö (2), Kun (1). (150)
***Centaurium erythraea* var. *erythraea*, flockarun Udd (1), Tjö (1). (3)**
Cirsium acaule, jordtistel Sot (1). (34)
Consolida regalis, riddarsporre 2005. (0)
Crepis praemorsa, klasefibbla 2017. (9)
***Crepis tectorum*, klofibbla Mun (1), Udd (1). (7)**
Drymochloa sylvatica, skogssvingel 2021. (106)
Elatine orthosperma, nordslamkrypa 2004. (1)
Epilobium obscurum, mörk dunört 2020. (2)
Euphorbia exigua, småtörel 1957. (0)
***Epipogium aphyllum*, skogsfru Led (1). (1)**
Galeopsis ladanum, mjukdån 2013. (12)
Geranium bohemicum, svedjenäva 1931. (3)
Helianthemum nummularium ssp. *nummularium*, ljus solvända 2008. (1)
Hieracium albidulum, blek tallfibbla 2004. (7)
Hieracium crinellum, hammarfibbla 2003. (1)
Hieracium elongatifrons, smal gnejsfibbla 2002. (5)
Hieracium marinum, havsfibbla 2004. (2)
Hieracium megavulgatum, stor hagfibbla 2007. (12)
Hieracium norvegicum, västkustfibbla 2004. (12)
Hieracium oistophyllum, trollfibbla 2019. (9)
Hieracium rufescens, ostkustfibbla 2013. (0)
Hieracium saxifragum, flikig klippfibbla 2005. (0)
Holosteum umbellatum, fågelarv 1948. (0)
***Hyoscyamus niger*, bolmört Str (4). (81)**
***Hypericum montanum*, bergjohannesört Tjö (2). (124)**
Hypericum tetrapterum, kärrjohannesört 1937. (1)
***Hypochoeris maculata*, slätterfibbla Str (6), Tan (2), Udd (3), Oru (2), Tjö (7), Gbg (1). (459)**
***Juncus squarrosus*, borsttåg Tjö (2), Ste (2), Kun (1). (162)**
***Lathyrus niger*, vippärt Tjö (1), Gbg (1). (8)**
Leontodon hispidus, sommarfibbla 2001. (10)
Lunaria rediviva, månviol 2006. (1)
***Luzula divulgata*, backfryle Tjö (1). (2)**
***Lycopodiella inundata*, strandlummer Str (9), Oru (1), Ste (1). (49)**
***Lythrum portula*, rödlänke Str (1), Tjö (3), Kun (1). (96)**
***Melampyrum cristatum*, korskovall Tjö (1). (51)**
Misopates orontium, kalvnos 2015. (10)
Myricaria germanica, klådris 2004. (0)
Odontites vernus, åkerrödtoppa 2004. (23)
***Ononis spinosa* ssp. *hircina*, stallört Str (5), Oru (4), Kun (1). (570)**
***Pedicularis sylvatica*, granspira Str (1), Oru (3), Tjö (3), Kun (2). (379)**
***Platantera bifolia* ssp. *bifolia*, ängsnattviol Str (1), Tan (2), Tjö (4), Kun (1). (538)**
Poa remota, storgro 2013. (4)
***Polygonum aviculare* ssp. *excelsius*, stolt trampört Str (3). (34)**
Potamogeton friesii, uddnate 2006 (1)

Primula elatior, lundviva 1999. (1)
Radiola linoides, dvärglin 2020. (222)
Ranunculus arvensis, åkerranunkel 1943. (0)
***Ranunculus polyanthemos* ssp. *polyanthemos*, vanlig backsmörblomma Tjö (1). (110)**
***Rhynchospora fusca*, brunag Ste (1). (3)**
Rosa balsamica (*R. tomentella*), flikros 1998. (1)
***Rubus lamprocaulos*, naggbjörnbär Kun (4). (74)**
Rubus septentrionalis, nordbjörnbär 2021. (52)
***Rubus sprengelii*, sprengelsbjörnbär Ste (2), Kun (1). (79)**
***Sagina maritima*, strandnarv Tan (1), Sot (1), Oru (2), Tjö (5). (58)**
Sagina subulata, sylnarv 2021. (94)
***Sagittaria sagittifolia*, pilblad Kun (4) Gbg (1). (42)**
***Salicornia europaea*, glasört Kun (1). (22)**
***Scorzonera humilis*, svinrot Mun (4), Oru (4), Tjö (1), Gbg (3). (200)**
***Sedum anglicum*, engelsk fetknopp Sot (1), Oru (1), Tjö (1), Kun (3). (69)**
Selinum carvifolia, krusfrö 2021. (9)
***Serratula tinctoria*, ängsskära Gbg (1). (6)**
***Setaria viridis* var. *viridis*, vanlig kavelhirs Str (2). (52)**
***Suaeda maritima*, saltört Tjö (2). (23)**
***Taraxacum litorale*, liten kärrmaskros. Tjö (6). (115)**
Thalictrum simplex ssp. *simplex*, vanlig backruta 1993. (1)
***Thymus serpyllum*, backtimjan Tjö (1). (53)**
Trifolium spadiceum, brunklöver 1947. (0)
Urtica urens, etternässla 2018. (51)
***Viola rupestris* ssp. *rupestris*, vanlig sandviol Sot (2), Tjö (2). (25)**

Inventeringshelg i Öckerö kommun 15 och 16 juli

De senaste åren har det varit få besök på lokaler med hotade kärlväxter i Öckerö kommun. Därför planerar Föreningen Bohusläns Flora en inventeringshelg 15 och 16 juli 2023. Vi träffas på morgonen och avslutar på eftermiddagen båda dagarna.

Vi kommer att prioritera VU-, EN- och CR-arter och besöka lokaler för bl.a. ostronört, marrisp, martorn och strandvallmo men även NT-arter som vi påträffar vid besöken. Det är då bra att ha Floraväktarappen på sin mobiltelefon.

Mer information med tider med mera kommer senare på Botanik i Väst och mail till floraväktarna.

Roger Gahnertz

Floraväktarsamordnare Bohuslän

roger.gahnertz@telia.com

0703-580430

Klockjulrosen sprider sig på Kinnekulle

Kurt-Anders Johansson¹ & Rolf-Göran Carlsson²

¹ Henrik Gjutarens gata 36 B, 549 53 Skövde, johansson.kurt-anders@telia.com

² Södra Bergvägen 13, 541 31 Skövde, rolfgorancarlsson@gmail.com

Redan 1980, i Skaraborgsnatur, berättade Ann-Marie Siesing från Grästorps om upptäckten av en då för henne okänd art, som hon funnit vid Blombergs slott på Kinnekulle någon gång på 1970-talet. Hon fotograferade växten och tog sedan med sig bilden och frågade runt bland naturvänner i länet, men ingen visste vad det var för art. Hon tog då med sig den till Stockholm, där Lars Erik Kers på Bergianska trädgården äntligen kunde bestämma vad det var för art, nämligen klockjulros *Helleborus foetidus*.

Senare träffade hon en man som bodde

i närheten av Blombergs slott, som kunde berätta hur växten kommit hit. Det skulle ha varit en kock som jobbade på slottet på 1800-talet som haft med sig klockjulrosen från Frankrike.

I samma Skaraborgsnatur berättade botanisten Sven Kilander att han besökte platsen en tid efter det att Ann-Marie Siesing gjort det första fyndet där. Han noterade då, att det växte hundratals eller kanske tusen plantor av klockjulros på en yta av fyra hektar norr och öster om slottet. Men vid denna tid fanns klockjulrosen troligen bara här. Idag är det annorlunda.

Klockjulrosorna sprider sig runt Blombergs slott.

Foto: Agneta Dalväg

Nu breder arten ut sig på många ställen framför allt i Blombergs naturreservat och inom en radie av 1,5 km söder och sydväst om Blombergs slott. I Blombergs naturreservat påträffas arten i tiotusental och på flera av de andra lokalerna i hundratal. Spridningen av arten har också gynnats av att den har planterats in i trädgårdar på flera platser på Kinnekulle, varifrån den spridit sig ut i omgivningarna.

Enligt Artportalens artfakta, står det att risken för invasivitet är mycket hög. Huruvida arten konkurrerar med inhemska arter är dock inte känt, men man får nog börja fundera på vad man gör åt det stora beståndet här i Blombergs naturreservat. Kanske det är dags att börja bekämpa arten där och på något/några andra ställen?

Under våren 2022 och vintern 2023 åkte vi runt på Kinnekulle och inventerade arten på berget och kontrollerade en del gamla fynd. Nedan redovisas kända lokaler för klockjulros på Kinnekulle. Koordinaterna är angivna i RT90, noggrannhet 10 meter.

Klockjulros i blom. Foto: Agneta Dalväg

Södra Kinnekulle

Blombergs naturreservat: Massor i lövskog, norr och öster om slottet och i betesmarken söder om slottet (många koordinater).

Blombergs station: Flera hundra exemplar på en sträcka av 100 meter på ömse sidor om vägen till stationen (6493300, 1355400). Troligen spridd från trädgård.

Blombergs kalkbruk: Minst tre lokaler.

Norra lokalen, 170 m syd Rangtorp: hundratal exemplar på rödfyr (6493395, 1355660).

Mellersta lokalen, 250 m SSV Rangtorp: tiotusentals exemplar i lövskog, alldeles intill rödfyrstippen, (6493300, 1355595).

Sydliga lokalen. Gum Castle Väst: tiotals exemplar i rödfyrssluttning mot söder (6493025, 1355605).

Nordväst Blombergs kalkbrott 400 m norr Rangtorp: Hundratal exemplar, dels i välganten och på rödfyrshögen intill (6493880, 1355895).

Ekebacka Ost, Gum: I sydvänd lövskogsbrant på en sträcka av 150 meter, hundratal. Delar av lövskogen är nu avverkad (6492760, 1355840).

Ca 400 meter öster om Blombergs slott, Majängen Ekesbacke: Ca 100 m² stort bestånd norr om bostadshus (6495100, 1357165).

Skogen NO: Enstaka exemplar på hygge (6493410, 1357230).

Mellersta Kinnekulle

Hökastaden: Två bestånd i lövskog (6498872, 1357924).

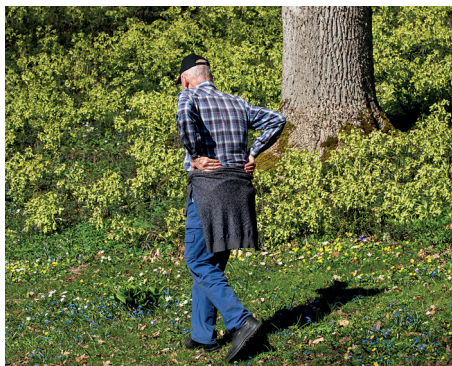
Nedre Kroggården väst: Några få exemplar förekommer i en betesmark i Törnsätters naturreservat, alldeles väster om Nedre Kroggården. De är med största sannolikhet spridda från en stor trädgård där det finns många inplanterade växter (6498863, 1362847).

Nedre Kroggården öst: Några få exemplar vid välgant och i lövskogen söder ut (6498895, 1362926).

Norra Kinnekulle

På norra Kinnekulle är klockjulros funnen på två lokaler.

Hällekis slott: Ett litet bestånd i en lövdunge nordost slottet (6502245, 1359875).

Exkursjon till Kinnekulle och Blomberg 22 april 2023 under ledning av Olof Janson, Rolf-Göran Carlsson och Kurt-Anders Johansson då klockjulrosorna förevisades.

Foton denna sida: *Pelle Dalberg*

Hällekis samhälle: Enstaka i häckkant vid Sjöråsvägen. I trädgården intill växer massor med klockjulros (6503163, 1363045).

Referenser

Kilander, S. 1980: Julrosens släkting *Helleborus foetidus* på Kinnekulle. -- Skaraborgsnatur 17: 57-58.

Siesing, A.-M. 1980: Gamla och nya blomsterminnen från Kinnekulle. -- Skaraborgsnatur 17: 54-56.

Börjes blomkluringar och växtnötter

Hellre kardborreknäppning än skorem
Hellre kattföt än hästhov
Hellre levande ljus än praktlysing
Prillan är-en-pris
Fred på jorden är en nåd a-stil-be om

Inga kontanter
Parkeringsplats
Uppodlad tallmark
Vacker löpstil
Är stängda lador?

Svar på Börjes växtnötter finns på sidan 26

Sotaliden, en botanisk pärla på Billingen

Kurt-Anders Johansson

Henrik Gjutarens gata 36 B, 549 53 Skövde, johansson.kurt-anders@telia.com

Vid Sotaliden finns ett av berget Billingens värdefullaste botaniska områden. I det cirka två hektar stora området finns en mycket rik flora med många kalkväxter, från tidiga våren till sent på hösten. För några år sedan gjordes ett fynd av den mycket sällsynta berberissnyltroten här. Stora delar av området är idag slåttermark eller betesmark. Norr om området finns en ohävdad betesmark och söder därom en delvis igenväxt betesmark.

Geografi

Sotaliden ligger öster om samhället Timmersdala, 18 km NV om Skövde. Man når området enkelt genom att följa den gamla landsvägen mellan Skövde och Mariestad. I en skarp kurva på väg upp på berget ligger området på ömse sidor om landsvägen. I kurvan finns en parkeringsplats med plats för några bilar.

Dellokal 1

Landsvägen delar detta område i två delar och på båda sidor om vägen utbreder sig mäktiga kalktuffryggar. På ömse sidor om dessa finns flera bäckar. Dessa har sitt ursprung i källor strax öster om området. Söder om landsvägen finns en gammal sommarstuga. För länge sedan, när den var bebodd, fanns även en del planteringar vid huset. Trädsikt saknas på kalktuffryggarna men en del buskar finns. Här växer den på Billingen sällsynta skogskornellen och flera buskar berberis. Under några av berberisbuskarna växer hundratals berberissnyltrot. Fältskiktet är rikt på mer eller mindre ovanliga arter.

Här hittar man ormtunga och enstaka låsbräken. Vidare påträffas backsmörblomma, backtimjan, brudbröd, darrgräs, jordtistel, klasefibbla, krussilja, natt och dag, småborre, sommarfibbla, spåtistel och stor ögontröst (insädd?).

I området påträffas också många orkidéarter. Brudsporre förekommer rikligt men här finns också enstaka exemplar av skogsknipprot, mest i kanten av den norra bäckfåran söder om landsvägen. Några få flugblomster finns intill P-platsen norr om vägen. Även några få praktsporrar växer här. I skogskanten kan man finna ramslök och även hitta någon enstaka nästrot. Vid den fallfärdiga stugan har påträffats humle och lundkardborre och i närheten finns en del kvarstående växter som odlades här för länge sedan till exempel röd kamklint, tovsippa och vårtörel. Längs med den södra bäcken växer flera starrarter som näbbstarr och slankstarr. Här påträffas också rika bestånd med plattsäv.

Norr om landsvägen blev två exemplar av den sällsynta stjälkroksvampen *Tulostoma brumale* funna 2020. I området är även flera små förekomster av den sällsynta svampen blårödling *Entoloma bloxamii* påträffade. Hela denna del är slåttermark och slås årligen i september.

Dellokal 2

Slättermarken fortsätter ner i sluttningen västerut. Denna del har dock en annan karaktär än delområde 1. Längst i öster finns ett öppet område med kalktuff. Där växer några brudsporrar, flugblomster och i närheten praktsporre.

I övrigt är detta delområde mer slutet. Här finns vidare några sötkörbärsträd och oxlar och längst i väster står det några klibbalar. En hel del buskar växer också här som getapel, hassel, olvon och skogskornell. Men även här förekommer några berberisbuskar. Kring dessa växer också den sällsynta berberisnyltroten. Delar av området är ganska skuggigt och på våren är sluttningen full med blåsippor. Men längre fram på sommaren finns här en hel del blåhallon och högrötsvegetation. Här kan man också finna akleja och skogsknipprot. Längst i ner i detta område finns en kalkfuktäng med enstaka ovanliga växter. Bland dessa kan nämnas näbbstarr, slankstarr, skogsknipprot och tvåblad. Hela denna del är slåttermark och slås årligen i september månad. I mars 2023 avverkades många hasselbuskar i detta område.

Dellokal 3

Strax söder om detta område finns en gammal åker som idag används som betesmark. Alldeles väster om denna finns ett sluttande rikkärr som också ingår i betesmarken. Området är mycket blött och det är svårt att gå i det. I kärret växer många rikkärrsarter som knagglestarr, näbbstarr, nålstarr och ängsstarr. Andra arter här är gräsull, kärrsälting, slåtterblomma, tätört och ängsvädd. Flera orkidéarter finns också, såsom kärrknipprot och ängsnycklar. För många år sedan sågs också honungsblomster i detta område, men den är inte sedd på senare år.

Runt om

Norr om dellokal 1 finns en ohävdad betesmark. En del av de arter, som är nämnda ovan finns även här, men de för dock en tynande tillvaro på grund av igenväxning. Söderut finns en igenvuxen betesmark, men denna hävdas dock fort-

farande. I dess norra del, som gränsar till dellokal 1, finns ett öppet parti. Floran här är rik. Här påträffas brudsporre, ormtunga och plattsäv och även här kan man på hösten hitta några exemplar av blårrödling (blå rrödskivling).

Områden i närheten

Några kilometer söder om Sotaliden ligger det 35 hektar stora naturreservatet Högsböla ängar. I den västra delen av det finns ett stort antal hamlade askar och almar. I den mellersta delen finns en slåttermark och längst i öster finns Billingsens största alvarområde. Högsböla ängar är särskilt värda att besöka på våren, då vidsträckt mattor med ramslök breder ut sig i de fuktiga delarna av betesmarken i väster. I slåttermarken finns en rik flora med till exempel brudborste, ormröt och smörbollor. I alvarmarken i den västra delen av reservatet växer massor med gullvivor och sankt Pers nycklar och på hållmarkerna kan man påträffa duvnäva, grusbräcka och grusviva. Detta område är också mycket värt att besöka.

Litteratur

- Andersson, L. 1991: Våtmarker i Skaraborgs län, Meddelande 2/91. Länsstyrelsen i Skaraborgs län.
- Holmberg, J. & Åsander, L. 1989: Ängs- och hagmarker i Skövde kommun. Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Skövde kommun.
- Johansson, K.-A. 1992: Sotaliden, ett intressant naturområde på Billingen. -- Skaraborgsnatur 29: 42-46.
- Sundh L. m. fl. (red.) 2019: Botaniska besöksmål i Västergötland. Västergötlands Botaniska Förening.

Artikeln har tidigare varit publicerad i Svensk Botanisk Tidskrift nummer 1, 2021, men SBT ser gärna att den publiceras på nytt i Calluna.

Halvgräs i Halland

Kenneth Bergerson

Karduansmakaregatan 26, 415 74 Göteborg, kenneth@bergerson.se

Eftersom jag inte tyckt att tid och intresse har räckt till för att sätta mig in i hela den svenska och nordiska floran har jag valt bort vissa grupper, till exempel träd och buskar, maskrosor och fibblor, för att inte överbelasta mitt skrala minne. I stället har jag försökt att bland annat lära mig gräs och andra stråväxter.

Gräsen Poaceae har jag lyckats bli ganska god vän med – även om till exempel släktena *Agrostis*, *Poa* och *Puccinellia* kan vara nog så motspänstiga – och familjen tågväxter Juncaceae, med tåg och frylen, känns hyggligt greppbar, även om tågen är många och ibland luriga att skilja åt. Och så har vi då halvgräsen, familjen Cyperaceae. Släktet starr *Carex* är ju skräckinjagande stort med sina drygt 100 arter, men de flesta av dem är egentligen inte så svåra att bestämma, i alla fall inte om de har gått i frukt. Det är väl snarast den stora mängden som gör det svårt för oss minnesklena att hålla isär alla detaljkaraktärer, men efterhand som man blir bekant med arterna kan man ofta redan av deras ”habitus” avgöra vilken det rör sig om.

Mot slutet av sommaren 2022 insåg jag dock att jag hade behandlat de övriga halvgräsen styvmoderligt. Visst hade jag sett många av arterna, men utan att egentligen ha fått någon ordning på alla sävar, ullar och agar. Och eftersom dessa går bra att studera på sensommaren och Halland hyser många av dem kunde det

ju åtgärdas i någon mån. Jag ska alltså här berätta lite mer om halvgräs – utom starr – och två exkursioner mot slutet av sommaren.

Halvgräs – utom starr

Halvgräsen utgörs av fleråriga, gräslika örter med trinda eller trekantiga, i regel mörkfyllda strån utan ledknutar. Bladen är linjära, gräslika och ibland reducerade till slidor. De en- eller tvåkönade blommorna sitter innanför axfjäll, i ax som är ensamma eller ordnade i samlingar. Blomman har oftast tre ståndare och den enda pistillen har två eller tre märken. Frukten är en nöt. Blommorna är vindpollinerade, och de flesta arterna växer mer eller mindre fuktigt.

I Sverige har vi ett femtontal släkten halvgräs; hur många beror på vilken taxonomisk indelning man föredrar. När det gäller svenska släktesnamn tycks det inte finnas någon enighet eller konsekvens, så förslagen nedan är delvis mina egna i ett försök att åtminstone hålla en enhetlig linje.

Förutom starrar är släktena följande:

Blysmus, plattsävar: Ganska små, blad mot basen. Axsamling plattad med ax i två rader. 2 arter.

Bolboschoenus, havssävar: Högväxta i stora bestånd. Strån trekantiga, blad platta. Toppställd axsamling tätt gyttrad. 1 art (förmodligen finns i Sverige fler men ännu inte utredda arter).

Cladium, agar: Högväxt i stora bestånd. Strån upptill trekantiga, med långa blad. Axgyttringar i vipplik ställning. 1 art.

Cyperus, papyrusar: Ettårig, småtuvad. Strån trekantiga med långa platta blad. Axsamling yvig, huvud- eller flocklik. 1 art.

Eleogiton flytsävar: 1 art, om man inte för flytsäv till släktet *Isolepis*.

Eleocharis, småsävar: Fleråriga, småtill medelstora på sumpmark. Strån trinda, utan blad. Ax ensamt i stråtoppen. 8 arter.

Eriophorum, ullar: Medelstora myrväxter. Strån enkla, med några blad. Ax ensamt, upprätt, eller flera, hängande. Ulliga efter blomningen. 7 arter.

Isolepis, borstsävar: Strån tunna, grenade eller ogrenade. Ax enstaka eller få tätt tillsammans. 1-2 arter (beroende på om man för flytsäv till släktet *Eleogiton*, något som det nog finns goda skäl för).

Rhynchospora, småagar: Strån spensliga, trekantiga, med blad. Ax i 1-2 axlika gyttringar. 2 arter.

Schoenoplectus, sävar: Strån höga, trinda, bladlösa, beståndsbildande. Axsamling sammansatt, sidoställd. 2 arter.

Schoenus, axagar: Strån trinda, tuvade, med smala basalblad. Fåblommiga ax i huvudlik samling. 2 arter.

Scirpus, skogssävar: Strån höga, trekantiga, med platta blad, i bestånd. Ax små, i rikgrenig, kvastlik samling. 2 arter.

Trichophorum, tuvsävar: Småväxta. Strån enkla, översta slidan med kort bladskiva. Ax ensamt i stråtoppen. 2 arter.

Norra Halland den 31 augusti 2022

När jag tog mig an halvgräsen gick jag först igenom några floror för att få överblick och se var man kunde förväntas finna många av arterna. Inom rimligt avstånd från Göteborg såg Halland lovande ut, något som också bekräftades av sökningar

på Artportalen. Ja, det verkade till och med som att Halland var rena eldoradot för halvgräs. Och till all lycka känner jag en mycket kompetent botanist bosatt i Varberg, nämligen Sofia Lund. Vi kom överens om att ägna en exkursionsdag åt några lämpliga lokaler i norra Halland.

Den 31 augusti sammanstrålade vi alltså i Väröbacka, en dryg mil norr om Varberg, i utmärkt väder: sol, lätta moln, svag vind, omkring 20 grader. Sofia är ju floraväktarsamordnare i SBF och bevakar själv flera sällsynta arter i sina hemtrakter. Hon hade därför kunnat göra ett program för dagen så att vi skulle kunna pricka in många sällsyntheter, men också få med olika biotoper där vi kunde räkna med att hitta vanligare arter.

Vildris.

Foto: Lars Erik Norbäck

Vi började vid Viskans utlopp i Klosterfjorden. På nordsidan av ån duckade vi under järnvägsbron och klafsade i strandkanten ut mot slussen; på vägen dit kunde vi bland annat notera vildris *Leersia oryzoides*.

Dvärgsäv.

Foto: Lars Erik Norbäck

Vattenståndet i havet var mycket lågt efter den långa torkan, och på den blottlagda lerbottnen tog Sofia med en misstänkt dvärgsäv *Eleocharis parvula*; steril förstås, den blommar ytterst sällan. Under stereoluppen hemma kunde hon sedan bekräfta bestämningen genom de vita knöllika groddknopparna.

Ute på Väröhalvön tog vi oss på småvägar ner mot Näckrosdammen vid Sanddamm. Här kunde vi, i lite olika biotoper, pricka av en hel rad halvgräs: knappsäv *Eleocharis palustris*, veksäv *E. mamillata*, ängsull *Eriophorum angustifolium*, blåsäv *Schoenoplectus tabernaemontani*, havssäv *Bolboschoenus maritimus* och hedsäv *Trichophorum cespitosum* ssp. *germanicum*. Av övriga växter är det ju alltid trevligt att få se klotgräs *Pilularia globulifera*.

Vid Båtafjorden studerade vi rödsäv *Blasmus rufus* på strandängarna och åt våra lunchsmörgåsar i Ringhalsverkets hägn, med den vackra skärfläcken promenerande i grundvattnet. Inte långt därifrån, under kärnkraftledningarna i Gloppe, ligger den lilla Älgatjärn. Den var nu så uttorkad att vi kunde gå torrskodda över, och som en ljusgrön matta utbredde sig den sällsynta

flytsäven *Isolepis fluitans*, eller *Eleogiton fluitans*, om man så vill. Som epitetet antyder växer den normalt flytande i vatten. På lokalen kunde vi också notera tagelsäv *Eleocharis quinqueflora* och brunag *Rhynchospora fusca*.

Vid Martes vid Ekestadbukten i Vendelsöfjorden gick vi över betade strandängar till ett litet bäckutlopp där boskapen hade trampat runt i ävjan; där gällde det att se upp var man satte fötterna. Här trivdes borstsäv *Isolepis setacea*, och som sig bör på en sådan lokal även källgräs *Catabrosa aquatica*.

Därmed hade vi sett tillräckligt med halvgräs för dagen, men när vi ändå var i de här trakterna måste vi ju se den två år tidigare upptäckta förekomsten av luddmålla *Bassia hirsuta* vid Löftaåns mynning, några kilometer norr om föregående lokal. Och även här gynnades vi av det extremt låga vattenståndet; i lågskor kunde vi gå ut och klappa rariteterna.

Norra Halland den 4 september 2022

Av en ren slump hade Sofia och jag förlagt vår ovannämnda tur bara fem dagar innan BFiG hade en inbokad exkursion till samma trakter, med Erik Ljungstrand som ledare. Så när Erik några dagar innan ringde och frågade om jag skulle följa med var jag lite tveksam först men tackade ändå ja – man vet ju aldrig vad man kan få se när Erik är i farten.

Vi började i Åsa med Carl Skottsbergs klassiska lokal för glansbräken *Asplenium adiantum-nigrum* vid foten av den lilla klippan nedanför folkhögskolan. Vid stranden kunde vi sedan bekanta oss med några ”sandgräs”: sandrör *Ammophila arenaria*, strandkvickrot *Elytrigia juncea*, gråsvingel *Festuca rubra* ssp. *arenaria* – eller *F. arenaria*, om man så vill – och

borsttåtel *Corynephorus canescens*, på en av dess nordligaste lokaler i landet.

Även på denna exkursion besökte vi stranden vid Löftaåns mynning för att beskåda luddmållan, fortfarande vid lika behagligt lågt vattenstånd. Bland många andra arter typiska för en sådan här biotop fick vi även se sandmålla *Atriplex laciniata*. Och där vi parkerade vid den gamla landsvägsbron över Löftaån kunde jag pricka av ytterligare ett halvgräs, säv *Schoenoplectus lacustris*.

Vid broarna över Viskan vid mynningen åt vi lunch och undersökte denna gången den södra stranden, där vi bland annat hade vildriset i fin blom. På väg över de betade strandängarna söderut fick jag två halvgräs till: sydknappsäv *Eleocharis palustris* ssp. *vulgaris* och agnsäv *E. uniglumis*. Huvudmålet var de leriga stränderna, där man tack vare lågvattnet kunde klafska omkring i lågskor, om än nått och jämnt. Här hade vi dvärgbåndtång *Zostera noltii* och massor av dvärgsäv. Vid rådande vattenstånd bedömde Erik att den skulle kunna blomma senare på hösten, något till och med han bara har sett ett fåtal gånger. Men när Sofia var där några veckor senare var havsnivån så hög så hade det hade behövts snorkel för att undersöka botten.

Efter en kortare vandring på sandstranden vid Kärrasand avslutade vi dagen mitt inne i Varberg med att ett femtontal botanister helt obekymrade örlade omkring på Västra stambanan invid stationen för att studera kalkdån *Galeopsis angustifolia* och kalvnos *Misopates orontium*. Det kom inget tåg just då – och inga poliser heller – så alla kunde anträda hemfärden efter en fullmatad exkursionsdag.

Ett annat halvgräs, här blommande i april, tuvull *Eriophorum vaginatum*, Partille.

Foto: Kenneth Bergerson

Svensk Botanisk Tidskrift bortskänkes

En i det närmaste komplett samling av SBT från 1907 till 2022 bortskänkes, hel eller i delar. Kontakta Mats Geijer för närmare information, mats@geijer.info. Avhämtas i Västra Frölunda eller levereras på annat sätt efter överenskommelse.

Västgötslätternas historia: Grisbönder, språk och hierarki

Göran Ljungkvist

Hasselvägen 38, 435 38 Mölnlycke, ljungkvist9@gmail.com

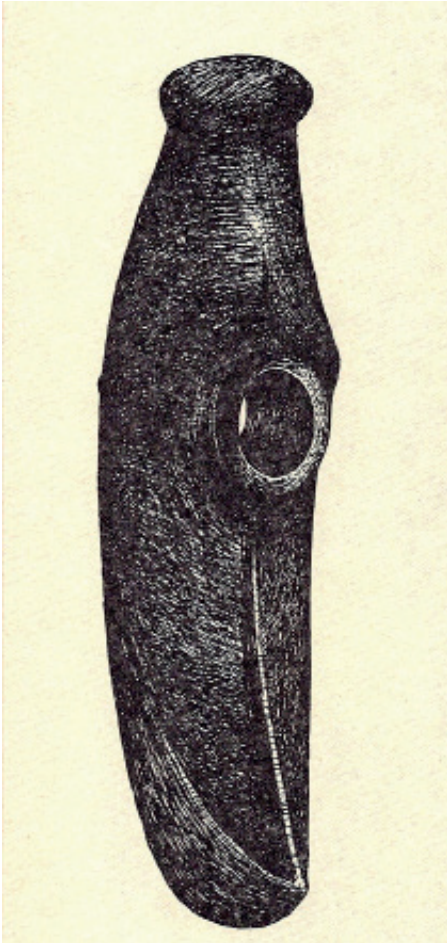
De första jordbrukarna kunde samsas med jägar/samlarna, de konkurrerade inte om samma näringsfång och delar av ekosystemet. Efter att de anlant dubblades, ja kanske fyrdubblades, befolkningen i vårt land. Men drygt 1000 år efter trattbägarfolkets ankomst minskade befolkningen drastiskt, först i Tyskland, senare i Sverige, medan Falbygden i viss mån verkar ha skonats. En klimatförsämring i början av 3300-talet f.Kr. har föreslagits som anledning, men kanske är pestepidemier en troligare orsak. Bondebefolkningen bodde tätare och infektioner kunde spridas lättare än i ett glesare befolkat jägar/samlarsamhälle. I en gånggrift i Gökhem har pestbakterier konstaterats hos personer som dog runt 2900 f.Kr. Trattbägarkulturen vacklade under mellaneneolitikums första del och slogs ut i norra delen av utbredningsområdet, motståndskraften mot influenser utifrån var låg. Och nya kulturer trängde på.

Strax efter att de första jordbrukarna kom, runt 3600 f.Kr., smygstartade en inflyttning av en ny jägar/samlarkultur. De kom över sjön österifrån, etablerade sig i östra Sverige, spred sig över landet och nådde Västsverige runt 3400 f.Kr. Kanske smälte de samman med kvarvarande jägar/samlare, som de var långväga genetiskt släkt med, och skapade så den gropkeramiska kulturen. Återigen är det mönstret på keramiken, nu i form av gropar, som gett namnet. De var kustbundna, säljägare och fiskare, och tämligen stationära. Havet var deras element och de utvecklade båtar

som klarade att på ett helt nytt sätt öppna Östersjön för handel. Men kanske var de också våra första grisbönder. Det verkar som de förde med sig tama eller halvtama svin till exempelvis Gotland. Möjligen var grishjordarna deras ambulerande matbuffert. En del lämnade emellertid havet och flyttade till våra insjöar som Östen, Hornborgasjön, Vänern och längs Tidan. Ja, till och med på torra land, som vid Brunnsbo utanför Skara slog de sig ner. Hushållet kompletterades med får och getter och en och annan ko, man odlade till och med lite. Några långhus byggde man inte, utan hyddor med eldstad i mitten. Men efter ett knappt årtusende försvann även denna kultur, utkonkurrerad eller assimilerad.

Dags för en kort omvärldsanalys. Vi är nu framme i det som benämns senare mellaneneolitikum med början cirka 2800 f.Kr. Klimatet är fortfarande kontinentalt och några grader varmare än idag. Vintrarna har blivit kyligare, men odlingssäsongen är längre än idag. Från 2500 f.Kr. börjar dock en långsam övergång mot ett mer maritimt klimat, det som vi är vana vid.

Nästa invandringsvåg svepte fram som en tsunami över Europa österifrån; den satte ett outplånligt genetiskt avtryck i oss och förändrade språkmiljön helt i vår del av världen. Ändå varade deras storhetsperiod bara cirka 500 år. Vi kallar dem stridsyxekulturen, andra namn är enkelgrav- eller snörkeramikulturen. De kom från stäpperna i Ryssland och Ukraina, vi kan kalla dem Yamna-herdarna.

Stridsyxa (båtyxa) från Floby. Yxan hade en förgörande ända, eggen, och en alstrande ända i form av en penis.

Teckning: Kerstin Ljungkvist

De hade plockat upp trattbägarfolkens uppfinningar av ok och hjul och förde en ambulerande tillvaro över stora områden med boskapshjordar bestående av nöt, får och getter. Metall, i vart fall koppar, och vävda ylletyger fanns i deras vagnar. Knappt 3000 f.Kr. började de röra sig västerut, och under perioden från 2800

till 2300 f.Kr. hade de expanderat från Ryssland till Atlantkusten och Iberiska halvön.

Till Skandinaviska halvön kom de två vägar. En del kom över Östersjön och etablerade sig först i "Mälardalen", där det tidiga jordbruket mer eller mindre hade kollapsat. Därifrån avancerade man inåt land och söderut efter kusten. Andra kom från söder och väster, via Danmark. Oavsett väg, så hade de runt 2500 f.Kr. nått Norduppland och Värmland. Alltså ungefär samma utbredningsområde som trattbägarfolkens. Det verkar dock som öar av trattbägarkultur på danska öarna, i Skåne och på Falbygden i viss mån höll emot. Totalt var det en omfattande invandring med den tidens mått mätt, några tusen personer under ett par generationer.

Men hur kan några tusen ta över kultur och språk på några generationer? Ett vacklande och decimerat samhälle har nämnts som förklaring, och landets befolkning kanske bara uppgick till 25 000 personer. Efter att stridsyxefolket anlönt ökade befolkningen igen. Någon har beskrivit övergången till den nya kulturen som brutal och fullständig; stilideal, tekniker, kontaktnät förändrades. De var också långa och krigiska, konflikter mellan dem och de tidigare jordbrukarna finns dokumenterade. I deras samhälle var manslinjen bestämmande, samhället var distinkt individorienterat och starkt hierarkiskt.

Man tror att den första invandringsvågen nästan enbart bestod av män, av krigare. En elit, cirka 15 % av dem, fick med sig den typiska båtyxan i gravnen. De kan ha varit huvudmän i släkten. Kanhända blev de kvarvarande trattbägarättlingarna slavar eller underordnade i deras nya samhälle. Idag har närmare 80 % av svenska män faderslinjer som på något sätt går tillbaka till herdarna från stäppen.

På mödrasidan är bilden mer splittrad, de lokala kvinnorna födde i stor utsträckning stridsyxemännens barn.

Båtyxan var inget praktiskt vapen, det var en prestige- och statussymbol i ett samhälle där utbyte av gåvor var centralt. Gåvorna stärkte sammanhållning, byggde makt och skapade allianser. Denna sociala strategi bidrog till att stratifiera samhället, något som skulle bestå och även vidareutvecklas under senneolitikum och bronsåldern. Utbyte och kontakter mellan olika stridsyxegrupper gjorde att kulturen fick ett enhetligt uttryck inom utbredningsområdet.

När stridsyxefolket anlände till Sverige hade de övergivit nomadlivet, också de hade blivit bönder. Efter den första vågen av män kom också hela familjer. De drev familj jordbruk på lättodlad mark på höjder och åsar, byggde tvåskeppiga långhus med ståtak. De hade trädgårdslänkande odlingar kombinerade med svedjebruk och svedjeröjda betesmarker för sin ”fän”, som de kallade dem. Deras inriktning på boskapsskötsel öppnade upp landskapen ytterligare, Jylland blev exempelvis av med sin skog vid denna tid. Deras boskaphjordar bestod huvudsakligen av får och getter. Odlingarna blev mindre och korn blev det dominerande sädeslaget. Korn, som de kunde göra öl av. Så småningom infördes hästen som kött- och mjölkdjur. Först under senneolitikum blev den dragare och senare också riddjur.

Falbygden var fortfarande populär att bosätta sig på, men det verkade som att man expanderat ut över slättbygderna.

Tätheten av stridsyxefynd i Vara kommun, en lerslättkommun, är mindre än det är i Falköpings kommun, men inte nämnvärt. Värt att nämnas är att Västergötland har i särklass flest fynd från stridsyxetiden av Sveriges landskap. Kanske såg de, med sin större inriktning mot betesdjur, potentialen hos lerslätterna? Stora arealer av gräsmark öppnades genom röjningsbränder och betestryck.

Stridsyxekulturen tog inte bara över genetiskt. Vi fick också dess kultur, deras föreställningsvärld och gudar, men i ett längre perspektiv framför allt språket. De var indoeuropéer, och idag talas indoeuropeiska språk i större delen av Europa och i Sverige dominerade deras språk upp till norra Uppland och Värmland redan runt 2300 f.Kr. Många bygdenamn, sjöar och åar, fick sina namn i detta skede. En del ord kan vi känna igen: Ett, två, tre hette i rekonstruerad form oinos, dwo, treies. Ord knutna till deras livsföring kom in; ok, axel, oxe, fä, häst, tämja, mjöd, ylle – och fader. Ungefär 2/3 av vårt språk har vi från dem, även om ord som ärtä, böna, rova, målla och klöver anses komma från det okända språk som trättbägarfolket talade.

Under en period fanns stridsyxekultur, gropkeramik och rester av trättbägar-kulturen parallellt i Sverige. Men andra tider väntade, lika snabbt som stridsyxekulturen tog över, lika snabbt försvann den efter bara 500 år. Detsamma skedde med den gropkeramiska kulturen. Man gick från mångkulturellt till en homogen kultur under det vi kallar senneolitikum, en minst lika omvälvande tidsperiod.

Långt borta och nära

Birgitta Herloff

Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, birgitta.herloff@gmail.com

I förra numret av Calluna berättade jag om Erik Leonard Ekman. Då och då dyker han upp i mina tankar sedan dess. Hur skulle det ha varit att träffa honom om vi båda varit tämligen unga. Skulle han tycka att jag var tillräckligt vacker? Ja, det tror jag. Skulle han tycka att jag var en tillräckligt bra och lovande botanist? Nej, det tror jag verkligen inte. För honom var strapatser en nödvändig del av det botaniska utforskandet. Strapatser är ingenting för mig, fysiskt feg som jag är (jag var rädd när jag satt i en segelbåt och när jag skulle hoppa i land på hala klippor; jag klarade inte av att gå ända fram till kanten av ett stup, än mindre att klättra i ett, och jag blundar när jag ser bergsklättrare på TV).

Men det är roligt att läsa om djärva människor som ger sig ut i det okända. Jag har nyligen läst *Den lodande människan* av Patrik Svensson (han med *Ålevangeliet*). Här får man bekanta sig med Rachel Carson, med en misslyckad skotsk bagare och med de fyra personer som i dykarklocka rest ner till Challengerdjupet i Marianergraven, drygt elva kilometer under havsytan. Vad fanns där nere i beckmörkret? I strålkastarens sken syntes liv i form av små färglösa varelser simma omkring och dessutom ett sorgligt bevis på mänskligt liv – en plastpåse!

Den misslyckade bagaren hankade sig hjälpligt fram på sitt nattliga bakande och sin brödförsäljning. All övrig vaken tid ägnade han sig åt ensamma strövtåg i det karga, blåsiga och regniga landskapet. Först var det botaniken som gällde och

fynd det gjorde han. Senare tillkom geologin och fynd det gjorde han. (Det var förstås som bagare han var föga framgångsrik – inte som naturforskare.) Men läs boken, om du inte redan gjort det, och läs *Ålevangeliet*, om du inte redan gjort det.

De ensamma kufarna som trotsar alla vädrets makter i sitt utforskande av naturen har en säregen dragningskraft. Jag skulle gärna ha följt med bagaren på en tur vid den skotska kusten, hellre det än att klättra i karibiska berg.

Nästan utan undantag har de botanister jag träffat varit väldigt trevliga, såväl den introverte som strövat på egen hand stirrande i marken som den extroverte som sprudlande underhållit andra med sina iakttagelser. Men det gemensamma botanikintresset gör att jag kan uppskatta såväl den pratsamma som den nästan moltysta.

”Social kompetens” har varit på modet länge – tänk på alla platsannonser där man kräver sådan för alla tänkbara jobb även sådana där tystlåtenhet varit att föredra. Nu skall jag dock berätta om mitt bästa exempel på social kompetens, eller närapå genialitet, som jag träffat på. Jag jobbade på Götaverken Arendal och skulle ta hissen upp några våningar i huvudkontoret. Hissen blev mer och mer fullpackad – ursäkt den slitna liknelsen – vi var packade som sardiner. Vi kom inte långt förrän hissen stannade mellan två våningar. Luften började ta slut, paniken kom krypande, då en karl började sjunga

Nagelört.

Foto: Eva Andersson

”Ju mer vi är tillsammans, tillsammans, tillsammans, ju mer vi är tillsammans ju gladare vi bli ...”. Vi andra skrattade och sjöng med och det var ett glatt gäng som kröp ut ur hissen när någon fått upp en dörr utifrån.

Jag skriver detta i mitten av den snöiga, regniga och blåsiga månaden mars – så fin att betrakta genom ett fönster. Jag väntar på att nagelörten *Erophila verna* (syn. *Draba* v.) skall titta upp och blomma på ”min” gård. Jag läser exkursionsprogrammet i Calluna nummer 1 för i år och önskar att jag kunde följa med till Vitsippsdalen, Rya skog, Sillvik, Ramberget, Kullaberg, Stora Dyrön, Nordkoster och Abisko. Jag får trösta mig med att jag har varit där! Och jag har sett en förfärlig mängd växter i mitt liv. Nagelörten är en av de mest förtjusande.

Jag skådar en *Erophila* här hemma.
Det tål mina lungor, de slemma.
Men att resa bort
om än ganska kort
det vore en helt annan femma.

Manusstopp för Calluna (3) 2023

Manuskript till Calluna häfte 3, 2023 skall vara redaktionen tillhanda senast 1 augusti. Skicka helst ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till e-postadressen nedan.

Kontaktuppgifter Eva Andersson:

eva.beander@hotmail.com

Båtsman Grås gata 22, 422 57 Hisings Backa, 031-583141.

Ring gärna i förväg och berätta vad du tänker skriva om.

Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora, 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	150:-
Botaniska besöksmål i Västergötland, 294 sidor	200:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar (Fries 1971), 453 sidor*	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor*	100:-
En sekelgammal perenn (Herloff 2019), 80 sidor	100:-

*Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med medlemsrabatt för 75:-

Ovan: Klockjulrosor i Blombergs naturreservat, se sidorna 15-17.

Foto: *Agneta Dalvåg*

Framsidan: Sökande floravaktare på jakt efter halvgräs, Väröhalvön. Foto: *Kenneth Bergerson*

Innehåll

- 1 Grudemo, J. Ordföranden i BFiG har ordet
- 1 Vi gratulerar filosofie hedersdoktor Svante Hultengren
- 2 Johansson, M. & Sahlin, E. Rödlistan för Västergötland 2022
- 8 Johansson, M., Sahlin, E. & Johnson, M. Floraväkteriet i Västergötland 2023
- 9 Gahnertz, R. Rödlistan för Bohuslän 2022
- 14 Gahnertz, R. Inventeringshelg i Öckerö kommun 15 och 16 juli
- 15 Johansson, K.-A. & Carlsson, R.-G. Klockjulrosen sprider sig på Kinnekulle
- 17 Börjes blomkluringar och växtnötter
- 18 Johansson, K.-A. Sotaliden, en botanisk pärla på Billingen
- 20 Bergerson, K. Halvgräs i Halland
- 23 Notis: Svensk Botanisk Tidskrift bortskänkes
- 24 Ljungkvist, G. Västgötaslätternas historia: Grisbönder, språk och hierarki
- 27 Herloff, B. Långt borta och nära
- 29 Manusstopp för Calluna & Föreningarna säljer